

УДК 32.01+321

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-19-18>

Константин Січенко
ORCID: 0009-0000-4584-3181

СИНЕРГІЯ В ПАРТІЙНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

У статті досліджується поняття «синергія» та «синергетика», встановлено основні концепції та підходи щодо дослідження даних дефініцій, фективність використання синергетичного підходу в управлінні політичних партій. Розглянуто категорію «синергетичний ефект» з політологічної точки зору. Висвітлено напрями застосування синергетичного підходу в партійному менеджменту. Визначено основні принципи та категорії, які визначають утворення синергії в партійному менеджменті.

Ключові слова: синергія, синергетичний ефект, політичні партії, політичний менеджмент, партійна система, політична система, глобалізація, тощо.

Вступ. Розвиток сучасної методології у суспільно-політичній сфері дає можливість розглядати нові підходи та моделі для ефективного функціонування політичної системи та державного управління. Підвищений інтерес до інформаційних технологій, сучасних глобалізаційних концепцій, дає можливість розширити чи оновити застарілі парадигми в державному управлінні. Одним з підходів, до яких звертаються науковці в соціально-політичній сфері – синергетичний підхід. В основі синергетичного підходу лежить уявлення про те, що навколишнє середовище об'єднує в собі хаотичність, нестабільність, не лінійність і незворотність процесів та явищ природи. Це дає можливість науковцям відійти від застарілих принципів класичної політичної науки. На основі цього, ми можемо говорити, що під впливом синергії здійснюються зміни в науковому мисленні, які пропонують інтердисциплінарність та взаємопроникнення методів усіх галузях суспільно-політичної сфери.

Мета та завдання. Метою дослідження є використання основних напрямів застосування синергетичного підходу в партійному менеджменті, а також огляд синергетичних концептів з точки зору політичної науки.

- Задля ефективного результату дослідження автором поставлені наступні завдання:
- визначити поняття «синергія» з політичної точки зору;
- дослідити основні концепції синергетичного підходу;
- охарактеризувати принципи утворення синергії;
- ефективність використання синергії в партійному менеджменті.

Результати дослідження. Синергетика – це відносно нова наука, яка виникла на початку 70-х років ХХ ст. і вивчає поведінку в складних системах різної природи – фізичних, біологічних, технічних, соціальних та ін. Одне з її головних завдань – пізнання загальних принципів, що лежать в основі процесів самоорганізації, які реалізуються в системах. Термін —синергетика походить від грецького —синергена – сприяння, співробітництво. Запропонований німецьким фізиком Г. Хакеном, цей термін акцентує увагу на погодженості взаємодії частин при утворенні структури як єдиного цілого.

Синергетика понятійним чином ізоморфна термінові «синергізм», що може розумітися як: а) спільне й однорідне функціонування органів (наприклад, м'язів) і систем; б) комбінована дія лікарських речовин на організм, при якому сумарний ефект перевищує дію, що робиться кожним компонентом окремо.

Ч. Шеррінгтон називав синергетичним, або інтегративним, погоджений вплив нервової системи (спинного мозку) при керуванні м'язовими рухами. Понятійному апарату синергетики

властиві такі категорії як «система», «динамізм системи», «підсистема», «сумісна дія багатьох елементів системи», що подвоюють (примножують) загальний результат цієї взаємодії на основі «загальних принципів самоорганізації» і, власне, «самоорганізація», її (самоорганізації) «структура», синтез (поєднання) кількох галузей знань (у даному випадку: математика – економіка – менеджмент) тощо [13].

Синергетичний стиль наукового мислення містить у собі, з одного боку, імовірнісне бачення світу, що одержало бурхливий розвиток у ХІХ столітті. З іншого боку, синергетику можна розглядати як сучасний етап розвитку кібернетики і системних досліджень.

Концепції та ідеї теорії самоорганізації знайшли своє вираження в таких взаємозалежних галузях наукових досліджень як:

1) моделі й методи теорії нелінійних процесів (засновник – А. Пуанкаре);

2) теорія часу М. Козирева;

3) теорія дисипативних структур (І. Пригожин);

4) теорія хаосу та теорія катастроф (Р. Том, В. Арнольд);

5) фрактальна геометрія (Б. Мандельброт). При цьому синергетика не є жорстко орієнтованою сукупністю методологічних принципів і понять та виходить не з однозначного загальноприйнятого визначення поняття — система, а з властивого їй набору характеристик.

Синергетика виникла у відповідь на кризу стереотипного, лінійного мислення, основними рисами якого є:

– уявлення про хаос як винятково деструктивний початок світу;

– розгляд випадковості як другорядного, побічного фактора; світ вважається незалежним від мікрофлуктацій (коливань) нижчих рівнів буття і космічних впливів;

– погляд на нерівновагу та нестійкість як на прикрі неприємності, що повинні бути переборені, тому що відіграють негативну, руйнівну роль;

– процеси, що відбуваються в світі, є оборотними у часі та передбачуваними на необмежено великі проміжки часу;

– розвиток відбувається лінійно, поступально, безальтернативно (а якщо альтернативи і є, то можуть бути тільки випадковими відхиленнями від магістрального плину, підлеглі йому й у кінцевому рахунку поглинаються ним);

– пройдене представляє винятково історичний інтерес, а повернення до старого, якщо і є, то на підґрунті діалектичного зняття попереднього рівня і має нову основу;

– світ пов'язаний твердими причинно-наслідковими зв'язками;

– причинні ланцюги носять лінійний характер, а наслідок якщо і не тотожний причині, то пропорційний їй, тобто, чим більше вкладено енергії, тим більший результат.

Виділяють 5 принципів становлення синергетики: 1) нелінійність, 2) нестійкість, 3) незамкнутість, 4) динамічна ієрархічність, 5) спостерігаємість, які характеризують фазу трансформації, відновлення системи, проходження нею послідовно шляхом загибелі старого порядку, хаосу і, нарешті, народження нового порядку

В межах політології синергетику розглядають як міждисциплінарний напрямок наукових досліджень, в межах якого вивчаються загальні закономірності політичних процесів, які супроводжуються переходом від хаосу (не лінійності) до порядку (лінійності) і навпаки, тобто до процесів самоорганізації та дезорієнтації. Необхідність застосування синергетики в політичній науці зумовлено з однієї сторони тлумачення політики як нелінійної системи, з іншої сторони – як апробований ефект загальної теорії систем [11].

Соціально-політичне середовище в межах синергетичного підходу містить в собі складну систему динамічних зв'язків між різними її структурними рівнями, в середині кожного з яких само організована стійкість та конструктивна функціональність суспільно-політичного середовища, що зумовлює біфуркацію.

На думку Є.В. Якубенко політична система в межах синергетичного підходу розглядається крізь призму само організованих процесів і являє собою відкриту нелінійну систему, яка має властивість адаптуватися до зміни зовнішніх умов, за допомогою своєї внутрішньої структури [13]. Політична система здатна самоорганізовуватися завдяки кооперативним взаємозв'язкам як цілісних так і ідеологічно індивідуальних, колективних політичних суб'єктів, інститутів, політичних еліт, які керуються власними повноваженнями. Нелінійність утворюється з неоднорідності політичних суб'єктів в політичній системі, яка є багаторівневою, багатовекторною і самостійною в деяких процесах. Флуктуаціями (випадковими відхиленнями) можна вважати явища і процеси, які провокують метаморфози основного параметру системи – політична влада. На основі цього ми можемо стверджувати, що синергетичний підхід в політичній науці дає можливість сприймати політичні явища як такі, що мають як стійкі так і динамічні характеристики.

Аналізуючи вище сказане, ми можемо розглядати використання синергії в партійному менеджменті, оскільки політичні партії як політичні інститут під впливом глобалізаційних процесів зазнають змін в своїй самоорганізації та діяльності, що зумовлює відхилення від класичних теорій партійного менеджменту.

Класичні теорії партійного менеджменту пояснюють значення партій всередині більше широких суспільних структур. Однією з найбільш впливових концепцій є обґрунтування ролі партій в контексті представництва громадян. Отже, партії розглядаються як один з чинників розвитку громадянського суспільства. При цьому партійний менеджмент виступає функціональним елементом представництва інтересів громадян. Т. Астахова цілком справедливо вважає розвинуте громадянське суспільство «спроможним обмежити державну владу, на відміну від людини, яка не має влади, а має тільки свободу і тому не може реально вплинути на державу. У цьому випадку держава може тільки самообмежити свою владу та визнати пріоритет людини» [3, с. 129].

Проблеми оптимізації розвитку партій вивчає низка вітчизняних науковців. Г. Агафова пропонує критерії дослідження програмно-ідеологічних засад функціонування політичних партій [1], до проблем фінансування політичних партій в Україні долучається Л. Адашис [2], О. Безрук встановлює особливості функціонування політичних партій як каналу політичної мобільності [4], основні етапи розвитку партійних систем України, Румунії та Республіки Молдова на основі компаративного аналізу виявили Г. Боднараш та Н. Ротар [5], формування політичного класу в процесі партійного будівництва розкрила Т. Захарова [6], удосконалення програмних завдань правлячих політичних партій України 2006–2012 рр. стало доробком І. Кіянки [8], концепція розвитку радянської державності в поглядах вищого партійного керівництва розглядалася В. Скоморовським [12].

Взаємозв'язок партій і громадянського суспільства накладає відбиток на діяльність керівництва партіями. Просування конкретних інтересів на політичний рівень вимагає концентрації зусиль всієї партійної організації. Також необхідно співвідносити партійну діяльність із розвитком суспільства в цілому. Згідно з думкою Т. Астахової, «саме через політику громадянське суспільство в цілому та кожна людина окремо мають прямий доступ до влади, оскільки політика тісно пов'язана з публічною владою. Таким чином, політичні партії забезпечують політичну взаємодію громадянського суспільства та держави, створюють реальну можливість для участі громадян України в рішенні стратегічних державних питань та, таким чином, виступають необхідною умовою формування сучасної правової держави» [3, с. 132].

Теоретичне бачення політичних партій як компоненту громадянського суспільства акцентує увагу на функціональних аспектах обов'язків, які покладаються на політичні сили. Це орієнтує партійний менеджмент передусім на реалізацію формальних завдань. Поряд з цим, партії мають цілу низку внутрішніх пріоритетів діяльності, які виходять за межі їх формального

функціоналу [8]. Як слушно стверджує українська вчена, «роль політичних партій як інституту громадянського суспільства в сучасній демократичній державі проявляється в певних напрямках діяльності політичних партій. Так, політичні партії беруть участь у виборах органів державної влади і місцевого самоврядування, тобто вони є суб'єктами виборчого процесу та мають відповідний конституційно-правовий статус».

Концепції внутрішньопартійної комунікації визначають обов'язки партійного менеджменту через необхідність підтримки зв'язку між ланками партійної структури. Також акцентується увага на постійних контактах із симпатиками та соціальним середовищем партії. Це накладає на політичні партії додаткові вимоги до діяльності та визначає нові орієнтири ефективності, зокрема в контексті поширення політичних знань про партії. А. Потіха вірно наголошує, що «процес створення й поширення нових знань має нелінійний характер. Традиційні піраміди та вертикалі влади принципово не властиві новому типу суспільства. Головними його елементами є вузли (окремі люди, групи людей, установи та організації) і гілки, які втілюють зв'язки між вузлами й розвиваються природно й довільно» [11, с. 210].

Акцентування уваги на владних пріоритетах політичних сил дає змогу уявити масштабність значення партійно-політичного менеджменту. В умовах антикризової політики держави політичні партії узгоджують позиції з діями урядів та правлячих коаліцій [5].

У сучасній політичній науці існує два основних підходи до визначення партійної системи, які пов'язані з її відношенням до оточуючого середовища. Сутність першого підходу полягає в тому, що партійну систему визначають не тільки як взаємини між партіями, а й як відносини партій з державою та іншими політичними інститутами країни. Прихильники цього підходу включають у визначення партійної системи взаємозв'язок партій з різними політичними, громадськими інститутами, а також взаємодію між партіями та громадянами держави, інтереси яких покликані представляти партії. Іншими словами, у визначення партійної системи включається середовище, що оточує партійну систему. Даний підхід, на наш погляд, можна позначити як розуміння партійної системи в широкому сенсі слова, за якого партійна система характеризується не тільки взаємовідносинами самих партій, а й їх взаємодією з державою та іншими елементами політичної системи, а також з громадянами.

Сутність другого підходу полягає в тому, що партійна система розглядається як взаємовідносини між партіями без включення в поняття партійної системи зв'язків з іншими політичними та громадськими інститутами. У визначення партійної системи не включається середовище. Даний підхід можна окреслити як розуміння партійної системи у вузькому сенсі слова. Партійна система являє собою сукупність відносин між наявними політичними партіями з питань боротьби за владу або співпраці, впливу на владу та її здійснення. Представником даного підходу є М. Дюверже. На його думку, в кожній країні протягом тривалого періоду кількість партій, їхня внутрішня структура, ідеологія, відносні розміри, альянси, типи опозиції набувають певної стабільності. Цей стабільний ансамбль і утворює систему партій. Під партійною системою М. Дюверже розумів всі партії країни, що діють на основі відносно стабільних зв'язків [6]. М. Дюверже вважав, що партійна система формується в результаті взаємодії численних і комплексних факторів, серед яких можна виділити загальні та специфічні. До загальних він відносив соціально-економічні, ідеологічні та технічні. До специфічних – вплив політичного режиму та виборчої системи [6, с. 277–278].

Висновки. Таким чином, всі наведені приклади аналітичного дослідження щодо використання синергетичного підходу з політологічної точки зору доводять, що понятійно-категоріальний апарат синергетики допустимий для використання у дослідженні політичної системи.

Якщо застосовувати процес пізнання як пошук аналогій, то синергетика в багатьох місцях співзвучна з партійним менеджментом. Зокрема, чітка аналогічність прослідковується у визначенні та значенні організації політичних, її структури, штучного утворення структур, в самоорганізації,

в менеджменті – у самоменеджменті, в дискретності (інерційності) управлінських систем, у взаємодії внутрішнього та зовнішнього середовищ організації. Застосування синергетичного підходу у партійному менеджменті дає змогу політичним партіям адаптуватися до зовнішніх соціополітичних впливів, що дає нестандартно вирішувати поставлені завдання політичних партій щодо нелінійності вимог політичної системи та громадянського суспільства зокрема.

Література:

1. Агафонова Г. С. Критерії дослідження програмно-ідеологічних засад функціонування політичних партій. *Політологічні записки*. 2012. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap_2012_5_18
2. Адашис Л. І. Проблеми фінансування політичних партій в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 10–16.
3. Астахова Т. В. Політичні партії в системі інститутів громадянського суспільства: конституційно-правовий аспект. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 64. С. 128–137.
4. Безрук О. О. Особливості функціонування політичних партій як каналу політичної мобільності. *Сучасне суспільство*. 2012. Вип. 2. С. 39–45.
5. Боднараш Г. В., Ротар Н. Ю. Основні етапи розвитку партійних систем України, Румунії та Республіки Молдова: компаративний аналіз. *Гілея: науковий вісник*. 2013. № 72. С. 887–894.
6. Дюверже М. Політичні партії / переклад з французької. Академічний Проект, 2000. 538 с.
7. Захарова Т. М. Формування політичного класу в процесі партійного будівництва. *Політологічні записки*. 2011. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap_2011_4_47
8. Лью Г. Роль молодіжних організацій в розвитку партійної системи та громадянського суспільства України. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. *Політологія. Соціологія. Право*. 2012. № 1. С. 24–27.
9. Кіянка І. Б., Холевчук О. І. Удосконалення програмних завдань правлячих політичних партій України 2006–2012 рр. у контексті державного управління. *Ефективність державного управління*. 2013. Вип. 34. С. 191–197.
10. Кройтор А. В. Виборча кампанія як складова процесу ротації партійної еліти: теорія та практика. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 50. С. 321–328.
11. Пальшков К. Є. Проблеми становлення багатопартійності в Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 49. С. 111–119.
12. Потіха А. Партійна преса як джерело наукової інформації в процесі дослідження становлення і розвитку партійної системи в Україні. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2009. Вип. 25. С. 209–216.
13. Скоморовський В. Б. Концепція розвитку радянської державності у поглядах вищого партійного керівництва. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2013. Вип. 6-1(1). С. 72–75.
14. Якубенко Є. В. Оцінка політичної системи в синергетичному вимірі. *Вісник одеського національного університету. Соціологія і політичні науки*. 2011. Т. 16, № 10. С. 852–859.

References

1. Ahafonova, H. S. (2012). Kryteriyi doslidzhennya prohramno-ideolohichnykh zasad funktsionuvannya politychnykh partiy. *Politolohichni zapysky* [Research criteria of the programmatic and ideological foundations of the functioning of political parties. *Political notes*]. № 5. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap_2012_5_18 [in Ukrainian].
2. Adashys, L. I. (2012). Problemy finansuvannya politychnykh partiy v Ukrayini. *Naukovyy visnyk Dni-propetrovs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. [Problems of financing political parties in Ukraine] *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. № 2 [in Ukrainian].
3. Astakhova, T. V. (2012). Politychni partiyyi v systemi instytutiv hromadyans'koho suspil'stva: konstytutsiyno-pravovyy aspekt. Aktual'ni problemy derzhavy i prava [Political parties in the system of institutions of civil society: constitutional and legal aspect. *Actual problems of the state and law*]. Output 64 [in Ukrainian].

4. Bezruk, O. O. (2012). Osoblyvosti funktsionuvannya politychnykh partiy yak kanalu politychnoyi mobil'nosti. Suchasne suspil'stvo [Peculiarities of the functioning of political parties as a channel of political mobility. *Modern society*]. Output. 2 [in Ukrainian].
5. Bodnarash, H. V. & Rotar, N. YU (2013). Osnovni etapy rozvytku partiynykh system Ukrayiny, Rumuniyi ta Respubliky Moldova: komparatyvnyy analiz. [The main stages of the development of the party systems of Ukraine, Romania and the Republic of Moldova: a comparative analysis]. *Gilea : Scientific Bulletin* .№ 72 [in Ukrainian].
6. Dyuverzhe, M. (2000). Polytycheskye partyy / per. s frants [Political parties / translation from French]. Academic Project [in Ukrainian].
7. Zakharova, T. M. (2011) Formuvannya politychnoho klasu v protsesi partiynoho budivnytstva [Formation of the political class in the process of party building]. *Political notes*. № 4. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap_2011_4_47 [in Ukrainian].
8. Il't'o, H. (2012). Rol' molodizhnykh orhanizatsiy v rozvytku partiynoyi systemy ta hromadyans'koho suspil'stva Ukrayiny. Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu Ukrayiny «Kyivskyy politekhnichnyy instytut» [The role of youth organizations in the development of the party system and civil society of Ukraine. Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"]. *Political science. Sociology. Right*. № 1 [in Ukrainian].
9. Kiyanka, I. B. & Kholevchuk, O. I. (2013). Udoskonalennya prohramnykh zavdan' pravlyachykh politychnykh partiy Ukrayiny rr. u konteksti derzhavnoho upravlinnya [Improvement of the program objectives of the ruling political parties of Ukraine in the context of public administration]. *Efektivnist' derzhavnoho upravlinnya. Efficiency of public administration*. Output 34 [in Ukrainian].
10. Kroytor, A. V. (2013). Vyborcha kampaniya yak skladova protsesu rotatsiyi partiynoyi elity: teoriya ta praktyka [The election campaign as a component of the party elite rotation process: theory and practice]. *Actual problems of politics*. Output 50 [in Ukrainian].
11. Pal'shkov, K. YE. (2013). Problemy stanovlennya bahatopartiynosti v Ukrayini [Problems of formation of multi-party system in Ukraine]. *Actual problems of politics*. Output 49 [in Ukrainian].
12. Potikha, A. (2009). Partiyna presa yak dzherelo naukovoyi informatsiyi v protsesi doslidzhennya stanovlennya i rozvytku partiynoyi systemy v Ukrayini [The party press as a source of scientific information in the process of researching the formation and development of the party system in Ukraine]. *Scientific works of the National Library of Ukraine named after V. I. Vernadskyi*. Output 25 [in Ukrainian].
13. Skomorovs'kyy, V. B. (2013). Kontseptsiya rozvytku radyans'koyi derzhavnosti u pohlyadakh vyshchoho partiynoho kerivnytstva [The concept of the development of Soviet statehood in the views of the top party leadership]. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Jurisprudence*. Output 6-1(1) [in Ukrainian].
14. Yakubenko, YE.V. (2011). Otsinka politychnoyi systemy v synerhetychnomu vymiri [Evaluation of the political system in the synergetic dimension]. *Sociology and political sciences*. T. 16, № 10 [in Ukrainian].

Konstantyn Sichenko. Synergy in the party manager: basic approaches and interpretation

The article examines the concepts of «synergy» and «synergetics», establishes their essence and the effectiveness of using a synergistic approach in the management of political parties. The category «synergistic effect» is considered from a political point of view. The areas of application of the synergistic approach in party management are highlighted. The main principles and categories that determine the formation of synergy in party management are defined.

Key words: *synergy, synergistic effect, political parties, political management, globalization, etc.*

Відомості про автора:

Константин Січенко – аспірант 2-го курсу кафедри політології, факультет історії політології і міжнародних відносин, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.